

Edukačná psychológia

Štátne skúšky akad. rok 2020/2021

Základné teoretické východiská

1. Dejiny edukačnej psychológie a vývin názorov na jej predmet. Miesto edukačnej psychológie v systéme psychologických a pedagogických vied. Vzťah edukačnej psychológie k ostatným psychologickým vedám a k hraničným vedám.
2. Metodológia výskumu v edukačnej psychológii. Prístup „evidence based“ (oblasť vzniku, na aké otázky odpovedá a aké je jeho konkrétne využitie v edukačnej psychológii).
3. Metódy zisťovania údajov v edukačnej psychológii. Osobitosti metódy pozorovania a hodnotiace stupnice. Experimentálne metódy v edukačnej psychológii, ich druhy a osobitosti sociometrických metód.
4. Metóda rozhovoru a metóda dotazníka v edukačnej psychológii. Psychologické testy a metódy hodnotenia výsledkov výskumu. Analýza činnosti.
5. Determinanty vývinu a utvárania psychiky človeka. Základné pojmy edukačnej psychológie (rast, zrenie, vývin, učenie, výchova, sebvýchova a i.) a vzťahy medzi nimi. Edukačnopsychologické zásady výchovného pôsobenia.

Psychológia učenia a vzdelávania

6. Úvod do psychológie učenia. Chápanie učenia v širšom a užšom zmysle. Učenie ako nepretržitý životný proces a prirodzená aktivita človeka. Sebaregulácia, sebareflexia, sebaaktualizácia a sebatranscendencia.
7. Charakteristika procesov učenia z hľadiska jeho druhov (Maršálová, Atkinson a i.). Percepčno-motorické učenie, verbálne učenie, pojmové učenie.
8. Klasické podmieňovanie - Pavlov. Princíp učenia podmieňovaním, objasnenie základných pojmov. Operačné podmieňovanie Skinnera. Základné rozdiely KP a OP. Behaviorálna modifikácia správania. Posilňovanie v edukácii.
9. Učenie riešením problému, druhy problémov a fázy riešenia problému. Problémové vyučovanie (učenie objavovaním) – John Dewey, Jerome Bruner.
10. Prínos tvarovej psychológie pre teóriu učenia. Teória učenia vhl'adom. Lewinova teória učenia ako štrukturácie životného priestoru.
11. Niektoré novšie teórie učenia. Teória sociálneho učenia Banduru. Teória naučenej bezmocnosti.

12. Zákony a podmienky učenia. Štýly učenia a kognitívne štýly. Teoretické prístupy k učeniu - fenomenologický, skúsenostný, informačný a ich aplikácie. Bloom - učenie so zvládnutím.
13. Význam motivácie v učení a dôsledky jej narušenia (napr. ťažkosti v dosahovaní výkonu a i.). Možnosti aplikácie logoterapie do edukačného procesu (napr. pri ťažkostiach vo vzťahoch a agresivite a i.)

Psychológia výchovy

14. Termín edukačná psychológia a jeho zdôvodnenie (antropologický a edukologický prístup, uplatňovanie v teórii a praxi.)
15. Indikátory fenomenálnych odlišností výchovy a vzdelávania (problém rozlíšenia oboch pojmov, javové osobitosti ako klasifikačný indikátor.)
16. Kriteriaálne odlišovanie výchovy od vzdelávania prostredníctvom monotypickej a polytypickej klasifikácie.
17. Predmet psychológie výchovy (jeho tematické okruhy a aplikačné príklady chápania pojmov : učenie, samoučenie, vyučovanie ako vzťahotvorných a výkonotvorných procesov.)
18. Vymedzenie a klasifikácia výchovne problémového správania ; jeho triedy (OF), prvky (k,z,i) a názvy modelov. Modely úplne, jednostranne a nedostatočne prispôbeného VPS (pokus o ich formalizované, schematické a verbalizované vyjadrenie).
19. Metóda klarifikácie. Osobitosti klarifikačnej informácie a požiadavky na formulovanie argumentov. Osobitosti komunikatívnosti, kontradiktívnosti, depersonifikovanosti téz.
20. Princípy presvedčovania a presvedčenia. Metodiky presvedčovania z aspektu amplifikácie, interogatívneho schvaľovania, intervenčných vplyvov, uplatňovania apelov a proponovaného riešenia.
21. Metóda exemplifikácie z aspektu selekcie, špecifikácie, frekvencie, proximity a kontextu modelov.

Psychoracionalizácia učenia a štúdia

22. Zvýšené množstvo poznatkov (ZMOP) a intenzifikačné a extenzifikačné faktory ich osvojovania v riešiteľských rovniciach.
23. Tvorba koncepcie racionalizácie učenia a štúdia (podnety, podiel školy, riešenia v zahraničí a SR, aplikácie).
24. Časové podmienky osvojovania poznatkov (učenie v rozličných častiach dňa, časová príprava stredoškolača, časové programy vysokoškolača).

25. Učebné a študijné prostredie (atmosféra, osvetlenie, pracovné návyky, únava z aspektu umelých a prirodzených stimulátorov).
26. Spôsobu a techniky samoučenia a samoštúdia (alternatívne spôsoby samoučenia, techniky grafického spracovania učiva, opakovanie v samostatnom učení a štúdiu.).

Školská psychológia

27. Dejiny školskej psychológie v zahraničí a na Slovensku. Predmet školskej psychológie. Zákon NR SR 279/1993 Zb. a Vyhláška MŠ SR 43/1996.
28. Asociácia školskej psychológie vo svete a na Slovensku. Normy, hodnoty a očakávania systému „škola“ a etický kódex práce školského psychológa. Vedecko-výskumné inštitúcie a ich publikačné výstupy.
29. Náplň práce školského psychológa, jeho kompetencie a nároky na jeho osobnosť. Sekvenčný model práce školského psychológa – jeho jednotlivé etapy a využitie.
30. Pripravenosť na školskú dochádzku. Diagnostika pripravenosti na školskú dochádzku, predčasné zaškolenie, odklad školskej dochádzky, práca s deťmi s odkladom školskej dochádzky a ich rodičmi. Rozvojové programy. Spolupráca psychológa s rodičmi, učiteľmi (MŠ, ZŠ) a inými odborníkmi.
31. Žiaci so špeciálnymi edukačnými potrebami I. – problémy v učení: psychologická analýza príčin neprospievania žiakov Mentálna retardácia vs. sociálna zanedbanosť. Špecifické vývinové poruchy učenia - spolupráca so špeciálnymi školami, odborníkmi a rodičmi. Vhodnosť/nehodnosť inklúzie.
32. Žiaci so špeciálnymi edukačnými potrebami II. - problémy v správaní. ADHD. Problematika závislostí. Záškoláctvo. Šikanovanie ako psychosociálny fenomén na školách. (aktéri šikanovania, signály, diagnostika, intervencia a prevencia šikanovania a iných nežiadúcich javov). Preventívne programy na školách.
33. Nadané a talentované deti – vzťah intelektu a tvorivosti. Charakteristika tvorivej osobnosti. Integrované a segregované vzdelávanie nadaných a talentovaných detí - výhody a nevýhody. Špeciálne schopnosti a možnosti ich rozvíjania.
34. Profesionálna orientácia a kariérne poradenstvo. Úloha školského psychológa pri voľbe povolania žiakov (chápanie pojmu „kariéra“, novšie zahraničné programy „Zameranie na budúcnosť“ - 5 hlavných princípov budovania kariéry, význam voľnočasových aktivít a hobby, počítačové programy a ich využitie).
35. Výchovné poradenstvo: Špeciálne edukačné potreby žiakov a študentov súčasnosti (Poruchy motivácie a sebahodnotenia; Školské ťažkosti a poruchy pozornosti; Ťažkosti vo vzťahoch a agresívia).

36. Identita žiaka a študenta. Učiteľ a jeho osobnosť. Vzťah učiteľ - žiak. Pedagogický takt, empatia. Zvládanie školskej záťaže. Učiteľský stres a typológia učiteľských osobností.
37. Sociálna klíma v škole a triede (konformita, sociálne schopnosti, vzorce soc. vzťahov v triede). Efektívna komunikácia na školách; riešenie konfliktov. Konzultačné a poradenské aktivity v práci školského psychológa. Možnosti a limity psychoterapie na školách.
38. Alternatívne školské systémy prvej a druhej polovice 20. storočia - Waldorfská škola, Montessoriovej pedagogika, Rogersova P-C-E, ITV S. Kovalikovej a K. Olsenovej, Cirkevné školy a i.
39. Rešpektujúci prístup vo výchove, jeho ciele a pozitívne dôsledky na osobnosť dieťaťa. Uplatňovanie prirodzených a logických dôsledkov vo výchove. Rozdiely medzi trestom a logickými dôsledkami.
40. Mozgovo-kompatibilné prostredie ako priestor pre vysokoefektívne učenie a komunikáciu. Mýty vo vzdelávaní vs. najnovšie výskumy a poznatky (zameranie na odmeny, tresty, známkovanie a kontrolu; vyžadovanie poslušnosti; zameranie na osvojenie vedomostí a „učebnicové“ poznatky; jednotný systém pre všetkých žiakov; súťaživosť a súperenie a i.)

LITERATÚRA

ATKINSONOVÁ, R.L., ATKINSON, R.C. et al. (1995). *Psychologie*. IV. časť – Učení, zapamatování a myšlení. Praha: Victoria Publishing.

BIEHLER, R.F., SNOWMAN, J. (1990) *Psychology Applied to Teaching*. Boston: Houghton Mifflin Company.

CLINE, T., GUILLFORD, A., BIRCH, S. (Eds.) (2015). *Educational Psychology. Topics in Applied Psychology*. London: Routledge.

ČÁP, J. (1993). *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Univerzita Karlova

ĎURIČ, L., GRÁC, J., ŠTEFANOVIČ, J. (1991). *Pedagogická psychológia*. Bratislava: Jaspis.

EMMEROVÁ, I. (2012). *Preventívna a sociálno-výchovná práca s problémovými deťmi a mládežou*. Banská Bystrica.

EMMEROVÁ, I. (2007). *Prevenencia sociálnopatologických javov v školskom prostredí*. Banská Bystrica: PF UMB.

EYROVI, L. a R. (2000). *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál

- FABER, A., MAZLISH, E. (2007). *Jak mluvit, aby nás děti poslouchaly*. Brno: Computer press.
- FABER, A., MAZLISH, E. (2013). *Súrodenci bez rivality*.
- FONTANA, D. (1997). *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál.
- GAGNÉ, R. M. (1975). *Podmínky učení*. Praha: SPN
- GAJDOŠOVÁ, E. (1998). *Školský psycholog a jeho vstup do humanizácie našich škôl*. Bratislava: Príroda.
- GAJDOŠOVÁ, E., HERÉNYIOVÁ, G. (2002). *Škola rozvíjania emocionálnej inteligencie žiakov*. Bratislava: Príroda.
- GRÁC, J. (2008). *Psychológia mravnosti*. Bratislava: Typi Universitatis Tyrnaviensis.
- GRÁC, J. (2009). *Kapitoly edukačnej psychológie*. Bratislava: Typi Universitatis Tyrnaviensis.
- HADJ MOUSSOVÁ, Z. a kol. (2002). *Pedagogicko-psychologické poradenství II. Diagnostika*. Praha: UK – Pdg.F (s. 7 -28; 94-102; 197-207)
- HADJ MOUSSOVÁ, Z. a kol. (2004). *Intervence Pedagogicko-psychologické poradenství III*. Praha: UK – Pdg.F (s. 7– 36; 67- 155; kap. 1-3; 6-9).
- HADJ MOUSSOVÁ, Z. a kol. (2005). *Pedagogicko-psychologické poradenství I. Vybrané problémy*. Praha: UK – Pdg.F (s. 49 –151; kap. 4 - 8).
- HALL, C. S., LINDZEY, G. (2002). *Teória osobnosti*. Bratislava: SPN.
- HRONCOVÁ, J. – EMMEROVÁ, I. – KROPÁČOVÁ, K. a kol. (2013). *Preventívna sociálno-výchovná činnosť v škole. Metodická príručka pre sociálnych pedagógov a koordinátorov prevencie*. Banská Bystrica : PF UMB.
- HRONCOVÁ, J. – PRUNNER, J. (2009). *Pedagogické a psychologické aspekty patologického hráčstva*. Banská Bystrica : PF UMB.
- HUNT, M. (2000). *Dějiny psychologie*. Praha: Portál.
- KAHN, N.B. (2005) *Jak efektivně studovat a pracovat s informacemi*. Praha: Portál
- KAMARÁŠOVÁ, L. (2012). *Aktuálne problémy pri realizácii primárnej prevencie sociálno-patologických javov v školách*. Banská Bystrica : PF UMB.
- KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J. A KOL. (2008). *Respektovat a být respektován*. Pavel Kopriva: Spirála.

- LUKASOVÁ, E. (1997). *Logoterapie ve výchově*. Praha: Portál.
- MAREŠ, J. (2000). *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál.
- MATĚJČEK, Z. (1991). *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Portál.
- MATOUŠEK, O. – KROFTOVÁ, A. (2003). *Mládež a delikvence*. Praha: Portál.
- MEŠKOVÁ, M. (2012). *Motivace žáků efektivní komunikací*. Praha: Portál.
- NOVÁČKOVÁ, J. (2010). *Mýty ve vzdělávání*. Pavel Kopriva: Spirála.
- ONDREJKOVIČ, P. – POLIAKOVÁ, E. (1999). *Protidrogová výchova*. Bratislava: VEDA.
- SPRINTHALL, N.A., SPRINTHALL, R.C. (1990). *Educational Psychology. A Developmental Approach*. New York: Mc Graw- Hill.
- STERNBERG, R. (2009). *Kognitivní psychologie*. Praha: Portál.
- VÁGNEROVÁ, M. (2001). *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum.
- VÁGNEROVÁ, M., KLÉGROVÁ, J. (2008). *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Karolinum.
- ZELINKOVÁ, O. (1994). *Poruchy učení*. Praha: Portál.